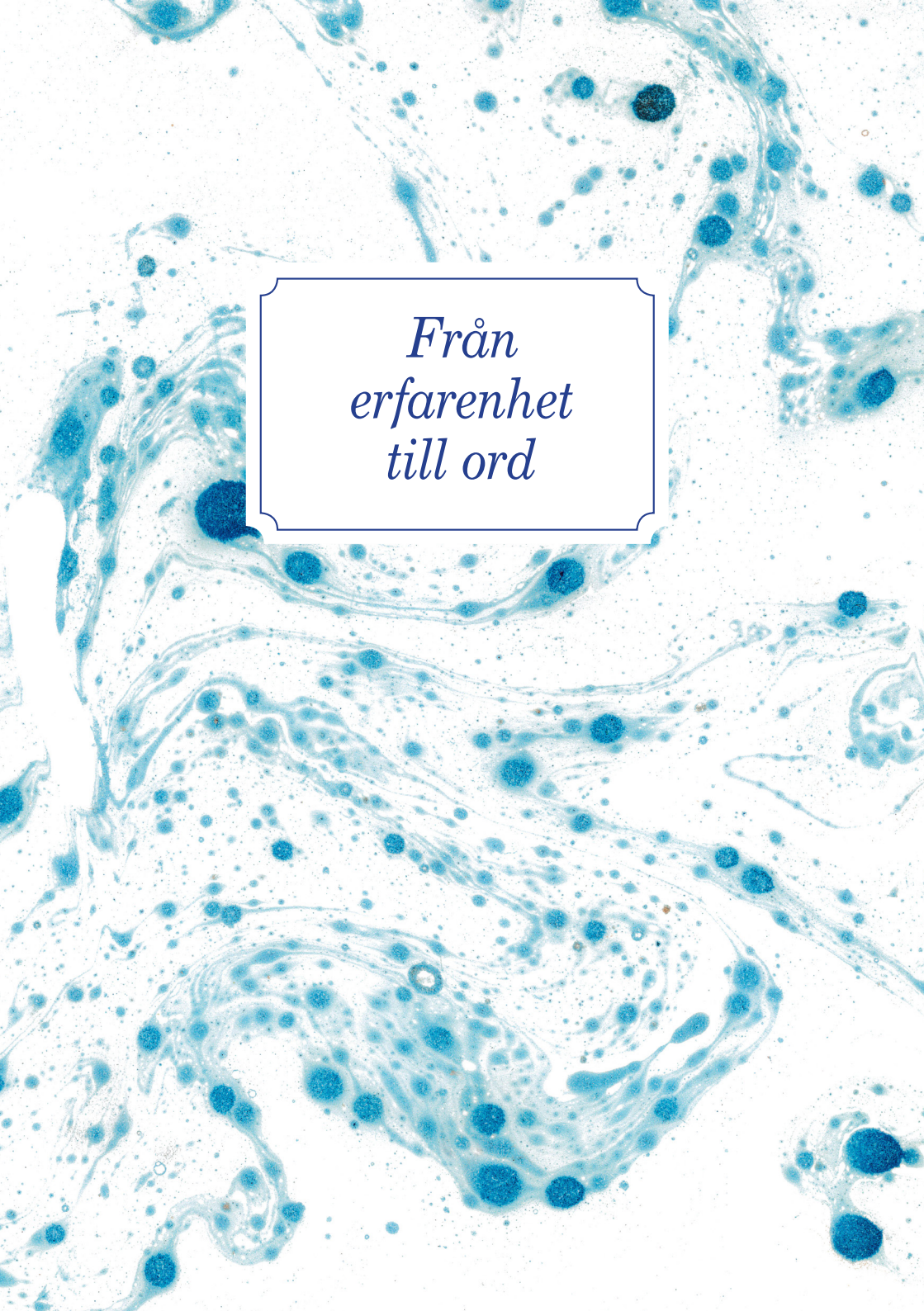

The background is a complex marbled pattern in shades of blue and white. It features swirling, organic shapes and numerous small, dark blue dots scattered throughout. A central white rectangular box with a thin blue border and decorative corner notches contains the text.

*Från
erfarenhet
till ord*

Kulturstorm är en ideell förening som bär på övertygelsen att kultur är ett unikt verktyg som kan användas för att öka inkluderingen och bryta utanförskap. Föreningen skapar möjligheter för fler barn och unga att bli såväl kulturproducenter som kulturkonsumenter.

Projektet *Med egna ord* genomfördes med stöd av
Allmänna arvsfonden

Text: Anna Wibron och Hanna Sjögren

Grafisk form och produktion: Emelie Axelsson

Tryck: Arkitektkopia AB, Umeå

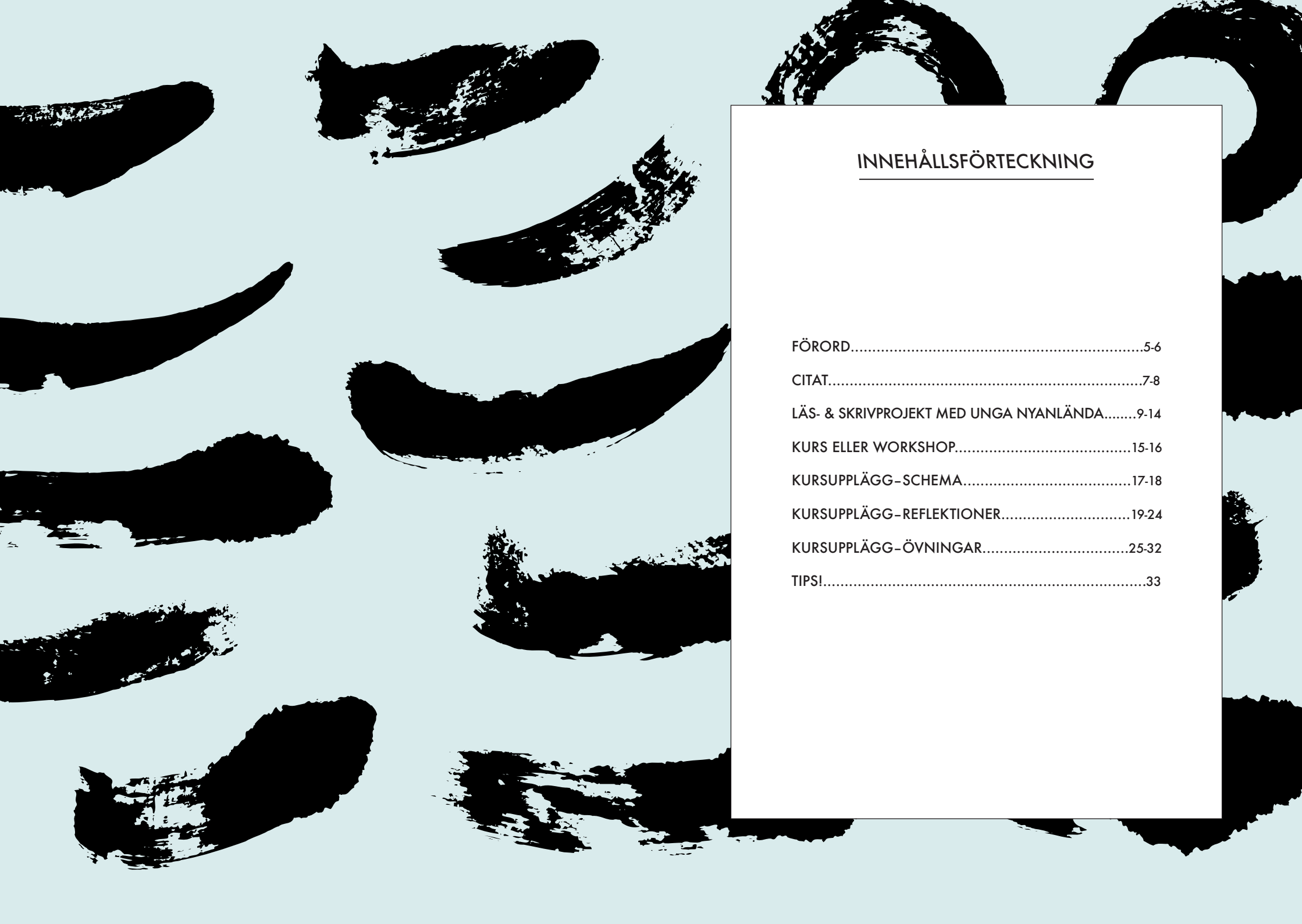
© Föreningen Kulturstorm

ISBN: 978-91-639-5250-0

Beställ eller ladda ner på www.kulturstorm.se

Boken får kopieras och användas i pedagogiskt arbete,
dock ej i kommersiellt syfte.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD.....	5-6
CITAT.....	7-8
LÄS- & SKRIVPROJEKT MED UNGA NYANLÄNDA.....	9-14
KURS ELLER WORKSHOP.....	15-16
KURSUPPLÄGG–SCHEMA.....	17-18
KURSUPPLÄGG–REFLEKTIONER.....	19-24
KURSUPPLÄGG–ÖVNINGAR.....	25-32
TIPS!.....	33

Det här är ett metodmaterial för dig som vill arbeta skrivfrämjande med nyanlända ungdomar. Materialet ges ut av Föreningen Kulturstorm som en del av projektet *Med egna ord – självbiografiskt skrivande för nyanlända ungdomar*. Projektet har finansierats av Allmänna arvsfonden och bedrivits under åren 2016-2017. Det har i sin helhet engagerat cirka tvåhundra ungdomar i olika läs- och skrivfrämjande aktiviteter i Nordmaling, Robertsfors och Umeå. Det har varit så otroligt lyckat, om vi får säga det själva!

”Det bästa var chansen att få skriva, hade jag velat skriva själv hade jag aldrig kunnat göra det. Jag kände, jag kan inte skriva, nu såg jag målet och kämpade bara”
- Deltagare i skrivkursen

Ungdomarnas drivkraft att berätta och att vi kunnat erbjuda utrymme för dem att göra det på sina egna villkor, har varit vår ständiga motivation. Oavsett anledning till medverkan i *Med egna ord*, har deltagarna velat utveckla sitt skrivande och det svenska språket. Vi har på ett ödmjukt sätt gett en självbiografisk ingång i skrivandet, men deltagarna har i slutändan själva valt vad de vill skriva om.

Det här är inte ett metodmaterial med nya banbrytande skrivövningar på lätt svenska. Det är heller inte ett material som berättar i detalj hur du driver ett lyckat skrivprojekt. Vi har däremot samlat de viktigaste reflektionerna vi gjort under projektet, och vill nu ge dig våra bästa råd och tips på vägen i ditt arbete med

skrivande och nyanlända ungdomar. I och med detta hoppas vi att du kommer att förstå hur otroligt viktigt det är med delaktighet och att underhålla relationer samt att ge rikligt med tid till skratt och fikastunder! Du kommer att få inblick i hur projektet drivits, förslag på hur skrivövningar kan göras mer språkoberoende, hur ett kursupplägg kan se ut och vad du bör tänka på när du utformar det. Missa heller inte tips-sidorna i slutet, där vi samlat det allra viktigaste för dig att veta!

Utöver skrivkurser har *Med egna ord* även arrangerat författarbesök och läsecirklar. I samarbete med Umeå stadsbibliotek utvecklades en modell för lättlästa läsecirklar, vilka fortsätter i bibliotekets regi. Projektets mest konkreta resultat är antologin *Okänd värld - nyanlända ungdomar berättar med egna ord*, som gavs ut genom ett samarbete med förlaget *En bok för alla* i juli 2017. Boken finns att beställa via förlagets hemsida.

I ditt fortsatta arbete önskar vi dig nu stort lycka till, du kommer att göra ett superbra jobb!

/Anna Wibron och Hanna Sjögren
Föreningen Kulturstorm

”Man lär sig mer om hur man ska skriva, och det är bra att påminna sig om det som hänt, att berätta för någon som man kanske aldrig har berättat förut.”

”

”Jag ville vara med i skrivkursen för att vi kan lära oss svenska och nya ord, och skriva en historia.”

”Jag tyckte bara lite om att skriva tidigare, men nu tycker jag att det är väldigt bra att skriva. Det är svårt. När jag började skriva min historia, det är bra att skriva vad som har hänt, man vill skriva mer om vad som hänt, vill skriva mer.”

”I början var jag jätteblyg, nu vill jag mer, jag kan prata med många människor.”

”Jag gillar inte så mycket att skriva om mitt minne. Det är inte så viktigt för andra, det vill jag ha för mig själv. Jag vill skriva om sådant som många kan tycka är intressant och är viktigt för alla. Frihet till exempel.”

”Det är svårt med ord, man äger inte de orden man vill.”

”Att sätta minnen på papper, hur levde jag i Afghanistan. Barndomsminnen. Ger mig perspektiv. Också viktigt att lära sig bygga upp en berättelse, skapa ett skelett att bygga på.”

”I början var jag lite osäker på att skriva. Tänkte på vad jag skrev, att det skulle bli rätt grammatik, rätt bokstav. Sedan började jag istället tänka på vad jag känner, att skriva känslor. Och då blev jag bättre på grammatik och allt! Det visade resultat när jag skrev prov i svenska.”

”När du skriver kan du se med andra ögon på det du skriver om, på ditt liv. Du får perspektiv genom att du skriver. Man bearbetar.”

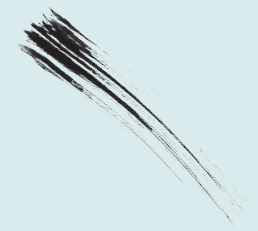
”

”Det är jätteviktigt för mig att skriva, jag kan skriva om mina problem i boken, och andra får höra.”

”Jag ska skriva många berättelser. Kanske kan jag skriva en bok själv. Jag vill bli en riktig författare.”

”Att jag inte kan skriva på svenska var svårt. Att inte förstå. Förut förstod jag ungefär 50 procent, nu 80 procent.”

I det här kapitlet vill vi berätta hur vi gjorde när vi arbetade fram projektet Med egna ord, vad som har fungerat eller inte fungerat för oss.

Vem är nyanländ?

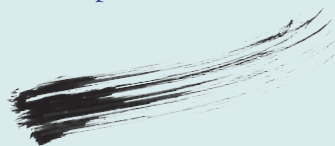
Vi valde att inte ha någon strikt definition. Det var heller inte avgörande huruvida någon var asylsökande eller hade fått uppehållstillstånd, eller hur länge hen hade bott i Sverige. Alla som kände att de passade in på beskrivningen *Du som är ung och ny i Sverige och är mellan 16-24 år gammal* fick vara med. Projektet hade ett särskilt fokus på ensamkommande, då dessa ungdomar antas inte ha samma stöd som någon som bor med sin familj.

Så hur startade vi?

Vi började med att göra en kartläggning över målgruppen i de kommuner vi skulle arbeta i. Detta gjordes dels genom att söka statistik och information från Migrationsverkets hemsida, dels genom att ta personliga kontakter med ansvariga i kommunerna. Det var viktigt att inhämta kunskap om målgruppen men också att etablera en relation till ansvariga för boenden för ensamkommande, skolor med språkintruktionsprogrammet och asylboenden. Genom denna kartläggning fick vi veta mer om ungefär hur stor målgruppen var och vilka modersmål som var vanligast. Nästa steg blev att försöka nå ungdomar som kunde tänkas vara intresserade av att delta i projektet såväl som nyckelpersoner från de olika verksamheter vi nu hade fått kontakt med.

Fältarbete

I de två mindre kommunerna, Nordmaling och Robertsfors, blev vi välkomnade till boenden på besök. Umeå kommun hade dock en policy kring att inte ta emot besök på boenden,

så där fick vi tänka om. Vi vände oss då till skolan, en arena där vi kunde nå både ungdomar som bodde på boende och som bodde med familjer. Vi besökte de två skolor i Umeå med flest elever inom språkintruktionsprogrammet. Tanken med fältarbetet var att presentera vårt projekt och be om idéer och tankar från ungdomarna om hur de ville att vi skulle utforma projektet.

Väl på plats i skolan hade vi ett informationsbord med flyers men lade också mycket fokus på att prata med enskilda individer. Detta då vi märkte att det behövdes en dialog för att förklara och förtydliga vad vi ville förmedla. Utöver att prata med elever hade vi också med oss en övning som heter *Black out poetry* och en tävling som handlade om att hitta ord och skriva ihop en kort berättelse. Vi ville både prata om och konkret visa att vi skulle ta oss an skrivande på olika sätt. Vi hade även utformat en enkät för både skolbesöken och boendena. Syftet med denna var att på ett effektivt sätt kunna få information om till exempel språk, vilken tidpunkt som föredrogs för en skrivkurs och vilken gruppssammansättning som kändes bra. Det visade sig i efterhand att vi inte hade tänkt igenom den riktigt ordentligt... Enkäten skrevs på vad vi trodde var lättläst svenska och utan att först låta någon testa enkäten hade vi med den i fältarbetet. Vi upptäckte direkt att enkäten innehöll alldeles för svåra ord och det var svårt att förstå vad vi frågade efter.

Om du tänker göra en enkät – slarva inte. Jobba stenhårt på att förenkla ditt språk utan att tappa innehållet, och se till att du kan få testa den på några personer med olika nivå av svenska innan du använder den i större omfattning!

!

Nyckelpersoner

För att göra ett så bra projekt som möjligt ville vi tillvarata all den kunskap och de erfarenheter som finns hos personer som arbetar med eller nära unga nyanlända. Vi gjorde detta genom att arrangera en workshop som innehöll kreativa övningar och hölls utifrån följande frågeställningar:

- Vilka utmaningar och fallgropar kan du se med projektet utifrån just dina erfarenheter?
- Hur kan du hjälpa till att göra projektet så bra som möjligt?
- Vad tror du är viktigast att tänka på för att lyckas med att nå ut till, och sedan få med, målgruppen i projektet?

Ytterligare en viktig aspekt i att arbeta med dessa nyckelpersoner var att få hjälp med spridning under projektets gång. Vi visste att vi inte skulle kunna prata med alla ungdomar, utan behövde ambassadörer som kunde göra det åt oss, vuxna som var i närheten av ungdomarna och kände dem!

Referensgrupp

Att arbeta med delaktighet är centralt i det arbete som Föreningen Kulturstorm bedriver. Vi skapade därför en referensgrupp bestående av ungdomar som vi träffat under fältarbetet och som uttryckt ett intresse av att vara med och påverka. Tillsammans med denna grupp genomfördes träffar där vi gemensamt arbetade kreativt utifrån följande teman:

- Hitta ett innehåll för aktiviteterna utifrån fältarbetets resultat.
- Hitta en form för aktiviteterna.
- Vad ni vill göra.
- Vad andra ungdomar vill göra.

Utifrån de tankar som framkom på den första referensgruppssträffen följde vi upp med ytterligare en träff där vi presenterade olika förslag som gruppen sedan fick tycka till om. Detta resulterade i det kursupplägg vi sedan startade med.

Pilot

Innan projektets kursstart fick vi chansen att delta på en sommarskola som Umeå stadsbibliotek arrangerade tillsammans med ett studieförbund. I en och en halv dag fick vi möjligheten att testa några av våra övningar. För oss var det givande att se hur våra övningar fungerade med ungdomar som hade olika nivå på sin svenska, och om de överhuvudtaget tyckte att det var kul.

Håll utkik efter samarbeten och chanser till att prova-på, där du kan fokusera på innehållet utan att själv behöva jobba med att hitta deltagare!

Rekrytera deltagare

Nu var det dags, vi skulle rekrytera deltagare. Vi hade bestämt ett max antal deltagare för kursen och skapade ett enkelt anmälningsformulär på internet. Vi mailade ut information till både boenden och skolor via de kontakter vi etablerat och bad dem att sprida informationen vidare. Vi höll även informationsträffar på skolor för att berätta om skrivkurserna, gjorde ett facebookevent och affischerade. Vår referensgrupp hjälpte oss att sätta upp affischer på sina boenden och pratade med sina kompisar. På flera olika sätt spred vi så informationen om att skrivkurserna skulle börja.

Inför den första kursomgången tror vi oss ha varit otydliga med vad kursen egentligen innebar, då några av deltagarna som kom trodde att det var en kurs i svenska, lite som

kvälls-skola. De blev besvikna när vi förklarade att det inte främst handlade om att lära sig svenska, utan att få skriva om sitt liv. En lärdom är alltså att vara tydlig med vad kursen kommer att innehålla, men också att det kan vara viktigt att väva in inslag av grammatik och språkundervisning i kursen. Vi skriver mer om detta i kapitlet *Kursupplägg – reflektioner*.

Information som behövs senare kan vara bra att inhämta redan i anmälan. Om du vill rapportera aktiviteterna som studiecirkel (vilket kan vara positivt för att få stöd av ett studieförbund för till exempel material eller fika), så behöver du både för- och efternamn, adress och personnummer/LMA-nummer. Detta kan bli ett heltidsjobb att försöka inhämta efteråt, så se till att få med det redan i anmälan. Se också till att få ett mobilnummer så att du enkelt kan skicka ut information och påminnelser både inför och under kursen.

Språk(o)beroende

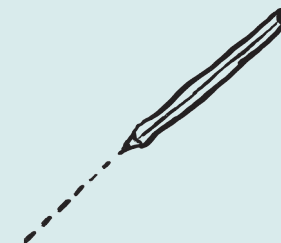
Ett av projektets mål var att arbeta språkoberoende. Detta var något som vi funderade mycket kring. Vad innebär det att arbeta språkoberoende när det handlar om att i skrift berätta om sitt liv? Vi kom fram till två angreppssätt, dels att arbeta med att förenkla utan att fördumma, dels att erbjuda tolkning. För oss var det en viktig demokratifråga att kunna erbjuda kursen även för de som inte var så starka i svenskan, och att kanske särskilt dessa behövde få chansen att berätta om sina liv! Alla skulle ges möjlighet att delta. Vi valde att anställa tolkar, vilket vi gjorde via en tolkförmedling då flertalet deltagare var under 18 år och vi ville kunna garantera

att de som arbetade i projektet var lämpliga. Då vi hade begränsade ekonomiska medel för att kunna anställa tolkar samt att deltagarna redan från början var tydliga med att de ville använda svenska i så stor utsträckning som möjligt, valde vi att också hitta andra sätt att tillgängliggöra kursen. Vi beskriver detta mer i kapitlet *Kursupplägg – reflektioner*.

Temadagar

Utöver skrivkurser arrangerade vi även temadagar. Detta med tanke på att vissa ungdomar kanske inte hade tid eller lust att binda upp sig för något längre engagemang men fortfarande var nyfikna på skrivande. Vi hade som mål att arrangera tre författarbesök under projektet och två av dessa genomförde vi som öppna arrangemang där vi bjöd in fler ungdomar än de som gick skrivkurserna (det tredje hölls endast för antologins författare). Genom att arrangera temadagar kunde vi nå ännu fler ungdomar och även rekrytera deltagare till nya kursomgångar, samt på ett enkelt sätt sprida lust att skriva och läsa till fler! Vi förlade dessa temadagar på lov, då många av ungdomarna i fältarbetet efterlyst just aktiviteter på loven.

Tänk på att göra ungdomarna delaktiga i såväl val av författare som innehåll för temadagen.

Vi höll parallellt två former av skrivaktiviteter, kurs och workshop. Aktiviteterna anpassades utifrån att vi arbetade i olika kommuner. Jämför de olika formerna för att se vad som passar dig bäst!

Tid	2,5 h inklusive fika Direkt efter skolan 10 träffar, 1 gång i veckan, över en termin	4-5 h inklusive fika och fruktstund På helgen 4 träffar, över en termin
Rutin	Samma tid Samma plats Samma dag	Samma tid Samma plats Samma dag (om än med längre uppehåll mellan gångerna)
Grupp- storlek	Max 15 deltagare Minst 2 ledare	Max 8 deltagare 2 ledare
Relationer	Det tar längre tid att bygga upp en relation till varje delta- gare då ni ses färre timmar och är fler personer. Kontinuiteten ger en stark relation.	Det går fort att bygga upp en relation till varje deltagare då ni ses fler timmar och är en mindre grupp. Det är svårare att hålla relationen levande då ni ses sällan.
Texter	Svårt att rymma tillräckligt med skrivtid. Det går fort att komma igång att skriva.	Bra med mycket skrivtid. Du behöver avsätta tid för åter- koppling vid nästkommande träff.

Kurs

Att ses kontinuerligt, samma dag, tid och plats gav en stark känsla av tillhörighet till både gruppen och projektet. Det var även lätt att koppla tillbaka till föregående samtal och undervisning. Deltagarna kunde snabbt ta vid där de under förra tillfället slutat att skriva, och sedan komma vidare i skrivprocessen. Vi behövde inte påminna deltagarna inför varje träff, de byggde tidigt upp en ansvarskänsla och ett starkt engagemang. Om någon missade ett tillfälle var det lätt att komma igen.

Något som är till kursuppläggets nackdel är att de korta träffarna gör att det blir dåligt med skrivtid för den egna berättelsen. Det tar tid med genomgångar, att exemplifiera genom övningar, stötta och hinna umgås, delar som är svåra att kompromissa bort.

Workshop

Deltagarna blev snabbt en trygg grupp som fick en nära relation till både varandra och oss ledare. Det fanns gott om tid för övningar och fördjupning av den egna berättelsen. Unna er därför rejält med tid första gången till lära-känna-varandra-övningar och att skratta tillsammans!

När vi träffades mer sällan upplevde vi att det var svårare för deltagarna att upprätthålla ett självständigt engagemang. Inför varje träff fick vi ägna mycket tid åt att påminna om tid och plats. Under träffarna gick det mycket tid åt att återkoppla från föregående tillfälle då det hunnit gå så lång tid emellan. Missade deltagaren en gång, tappade hen mycket tid för fördjupning och tid att skriva på sin egen berättelse, och det blev svårt att komma ikapp. Att arbeta i fem timmar var krävande och deltagarna var märkbart trötta mot slutet av dagen.

För oss har formen kurs fungerat allra bäst. På sidorna 17-32 följer därför vårt kursupplägg med tillhörande reflektioner och övningar. Du kan såklart använda kursuppläggets innehåll även för workshops.

!

Träff*	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Drop-in
Drop-in 30 min	Fika!										
15 min	Introduktion till kurs	Introduktion & högläsning							Introduktion & välja ut text	Introduktion	
10 min	Gruppregler	Veckans grammis: Skiljetecken	Veckans grammis: Ordföljd	Dramaturgi & Handling	Veckans grammis: Adjektiv	Veckans grammis: Adverb	Färdigställa min berättelse		Läsa inför publik	Ställa i ordning	
Block I Övningar 30 min	Lära känna varandra	Hitte min berättelse		Dramaturgi & Handling	Göra min berättelse mer levande	Göra min berättelse mer levande	Färdigställa min berättelse		Läsa inför publik	Uppläsning för inbjudna gäster	Texten blir färdig
Paus 5 min											
Block II Skrivande 50 minuter	Börja skriva!	Egen skrivtid							Mikrofon-träning	Uppläsning för inbjudna gäster	
10 min	Avslutning & gå igenom vad som händer nästa gång									Avslutning & påminn om drop-in	

*16.30 -19.00

Vågformad linje avser upprepade aktiviteter

I det här kapitlet fördjupar vi oss i kursuppläggets olika delar och lyfter fram vilka erfarenheter som visat sig betydelsefulla.

Gör om – gör rätt

I den första av våra två kursomgångar ville vi introducera deltagarna för skrivandets bredd och genrer. Utifrån den ambitionen utformade vi en serie av olika övningar och moment som alla byggde på varandra. För att verkligen få plats med allt vi ville hinna lära ut lade vi även in läxor. Oj så fel vi hade! Som tur var hade vi möjligheten att revidera upplägget och göra rätt inför andra omgången.

En av våra viktigaste lärdomar blev här att kursen behöver bestå av fristående tillfällen som ändå skapar en helhet. Träffarna ska helt enkelt fungera var för sig, inte bygga på varandra.

Relationer

Något vi inte kan betona nog är hur betydelsefullt det är att bygga och aktivt underhålla relationen mellan kursledare och deltagare, och jobba för trygghet deltagarna emellan. Oavsett om det handlar om självbiografiskt skrivande eller inte tror vi att det är viktigt att ha goda relationer till varandra, men kanske ännu lite mer då det handlar om att dela med sig av ens liv! När vi senare frågat deltagarna vad som varit det bästa med projektet utöver att skriva en bok tillsammans, har många

sagt just alla nya goda relationer.

”Jag tycker att det bästa är att vi träffar olika människor. Det är bra när vi flyttar från en stad till en annan, vi har inga kompisar, vi vet inte så mycket.”

”Vi blev mer van med varandra, vi skrattade med varandra, pratade mer med varandra. Mer vänskapligt, vi blev riktiga kompisar.”

Detta är därför svaret på de flesta frågor du kan tänkas ha kring att göra ett bra jobb: värna om relationerna!

Tidpunkt

Utifrån det gedigna förarbetet vi hade möjlighet att genomföra, som beskrivs i kapitlet *Läs- & skrivprojekt med unga nyanlända*, fick vi veta att ungdomarna främst ville ha kurs i anslutning till att skolan slutade. Undersök därför med de skolor du kontaktat under förarbetet och se vilken dag flest slutar samtidigt för att försöka anpassa dig efter det. För oss passade det bra med fika från klockan 16.30 och kurs klockan 17.00-19.00. Fördelen med att kursen startar i direkt anslutning till skolans sluttid är att deltagarna kan komma direkt istället för att behöva åka fram och tillbaka. Vi tror också att det kan minska frånvaron, det

är ju så lätt att fastna i soffan och inte komma sig ut igen.

Rutiner

Att bygga rutiner är centralt, det skapar trygghet och ökar chansen att fler kommer gång efter gång. Vi valde därför att skapa kontinuitet i varje kurstillfälle genom följden *fika, introduktion och högläsning, veckans grammis, övning, skrivtid och åter-samling*. Se det föregående uppslaget *Kursupplägg – schema!*

På tal om fika – finns det något viktigare? Nej, varken vi eller deltagarna kan säga annat. Att fika innan kursen fyller flera funktioner. Deltagarna kan fylla på med energi, droppa in utan att känna sig sena och småprata medan de har något i händerna. Det är här relationer byggs, ovärderligt helt enkelt!

Bryt isen med namnlekar och skratt

I början av en skrivkurs då deltagarna varken känner varandra eller kursledaren är det bra att bryta isen med roliga övningar som stärker grupp-känslan och släpper på nervositet. Exempel på några övningar vi använt är *Namnkedja*, *Knuten* och *Fruktsallad*.

Dessa kan du söka efter på internet. Att tidigt försöka lära sig deltagarnas namn är också viktigt för att de ska känna sig sedda och välkomna!

Gruppregler

I början av varje ny kurs skapade vi gruppregler tillsammans. Det viktigaste är att deltagarna själva formulerar dessa, snarare än att en kursledare säger “detta gäller”. Om deltagarna själva har utformat reglerna så är det större sannolikhet att de faktiskt följer dem. Några teman som vi valde att ta upp var: mobilanvändning, hur vi pratar med varandra, vilka språk vi använder i gruppen, komma sent, fotografera och lägga ut bilder på internet, det som sägs i gruppen- får det berättas vidare? Skriv upp på ett stort papper så att alla ser, följ gärna upp reglerna då och då under kursens gång!

Grammatik

Utifrån feedback från första kursomgången valde vi inför nästa kurs att lägga till grammatik som en del i varje träff. Vi kallade detta *Veckans grammis*. Vi har gett exempel på vilka grammatiska teman som kan passa till respektive träff i uppslaget *Kursupplägg – schema*.

Förhåll dig till språk och text

Personer som går en skrivkurs förväntar sig att få mycket stöd och hjälp, det är därför mycket bra att kunna vara minst två kursledare. Då de deltagare vi arbetat med hade olika modersmål och kommit olika långt i sin inläring av svenska var ett viktigt angreppssätt för oss att alltid arbeta med att förenkla utan att fördumma. Under genomgångar och inför övningar är det väldigt viktigt att du förbereder dig väl för att kunna hålla dig kortfattad men tydlig. Förstärk genom att skriva eller rita på tavlan, förklara alltid ord som är svåra, exemplifiera, erbjud hjälp-listor och var lyhörd för om någon inte verkar hänga med.

Var öppen för nya sätt att få ned en historia och bearbeta text på! Vissa deltagare kanske hellre berättar medan du skriver, eller behöver förklara en situation som du kan hitta passande ord på svenska för. De allra flesta deltagare vi arbetade med ville skriva på svenska men vi erbjöd dem även att skriva på sitt modersmål om de ville.

”Jag hade ändå valt att skriva på svenska och inte på dari för jag vill lära mig mer om svenska språket.”

”Jag måste välja ett språk. Tänka på svenska och skriva på svenska, för översätter jag blir det helt fel. Jag har inte samma ord på arabiska och svenska.”

Att anlita en professionell översättare innebär stora kostnader. För de deltagare som skrev på sitt modersmål hittade vi därför tillsammans en bra form för översättning. Deltagarna bad först någon som pratade både modersmålet och svenska att få texten grovt översatt. Sedan gick vi eller någon annan person med svenska som modersmål igenom texten tillsammans med deltagaren. Genom att pröva oss fram hade vi tillslut en text på svenska som deltagaren kände sig nöjd med.

”Jag har skrivit på mitt modersmål först. Sen fick jag hjälp med första översättningen, att bara byta meningar. Sen jag fick hjälp och vi kunde hitta orden som passade med texten.”

Generellt kan sägas att när vi bearbetade deltagarnas texter hade vi alltid en nära dialog med var och en utifrån vilken hjälp de efterfrågat med grammatik, stavning och innehåll.

!

Var försiktig när du rättar och utgå ifrån hur just den personen vill ha sin text. Var försiktig så att du inte låter ditt eget sätt att skriva ta över i rättningen.

Tolkning

Vi använde oss av tolkar anställda genom en tolkförmedling. Att arbeta med tolk i ett större sammanhang visade sig vara en utmaning. Den grundläggande principen om att en tolk ska översätta allt som sägs i ett rum är omöjlig och inte att eftersträva under en skrivkurs. Till en början översatte tolkarna allt som sades, men sedan hittade vi ett förhållningssätt där tolkarna i dialog med deltagarna kunde översätta vid behov.

Frånvaro

Deltagare ur den målgrupp vi arbetade med har en ibland ganska tuff livssituation och kunde därför inte komma på alla träffar. Anpassa därför övningarna till att passa för allt från tre till femton personer. Om du vet att fler än en deltagare missat ett tillfälle, planera för att kunna dela upp gruppen nästa gång, där den ena halvan arbetar med en fortsättning och de andra tar vid där de missat. Detta kan minska känslan av

krav på prestation, då deltagaren aldrig behöver känna sig långt efter. Följ upp frånvaro personligen. Ring den som inte kom för att visa att du bryr dig!

Skriva för hand eller på dator?

En viktig praktisk detalj är var deltagarna skriver sina texter. Vi har haft en del utmaningar med glömda skrivböcker och papper som försvunnit. Vi rekommenderar därför att skriva på dator. De allra flesta deltagare hade möjlighet att låna dator från skolan under terminerna. Datorer kan dock ladda ur, och laddare glömmas hemma. Genom ett delat dokument online säkrar ni att både du och deltagarna har tillgång till texten. Rättstavningsprogram har också varit en stor hjälp för våra deltagare.

Är det viktigt med resultat?

En central del i projektet var det fysiska resultatet, den stundande antologin. Både vi och deltagarna var påverkade av att de texter som producerades under kurserna hade ett tydligt mål. Detta färgade vårt kursupplägg och påverkade valet av metoder och övningar. Övningarna fick till stor del fungera som verktyg till att fördjupa den text som var tänkt för antologin, snarare än att de skulle resultera i korta övningstexter. Deltagarna fick

själva bestämma om de ville vara med i antologin eller inte, men de flesta uppskattade att ha ett tydligt mål med sin berättelse. Genom att sträva mot en faktisk produkt främjades tydligt skrivlusten och engagemanget.

”I början tyckte jag inte att det var så viktigt att berätta, men efter några dagar blev det jätteviktigt för mig, och nu har vi en bok! Så det finns jättemycket skillnad på början och tillsist, nu är jag jätteglad att det blev så.”

Oavsett om målet var publicering i antologin eller i en tidskrift så blev resultatet ett gäng väldigt stolta deltagare, numera författare! Många ville sedan fördjupa sig än mer i form av fördjupningstillfällen. Under dessa tillfällen (som vi får berätta om i nästa metodbok) har vi kunnat arbeta med mer abstrakta och fria skrivövningar, utan tanke på resultat.

Överlag är det viktigt att få synas och höras. Har du möjlighet så kontakta media, förutsatt att deltagarna är okej med det, berätta om er skrivkurs, delta på arrangemang och uppläsningar, tag plats helt enkelt!

Utvärdera

Glöm inte bort att utvärdera, både du som kursledare och tillsammans med deltagarna. Utvärderingar kan med fördel hållas enkla om de ska vara skriftliga: *Vad har varit bra? Vad har varit dåligt? Vad kan vi göra bättre?*

Eller genomföras som samtal i grupp: *Hur kändes det att skriva? Hur kändes det att läsa upp?* Dokumentera noga dina egna och deltagarnas reflektioner så att du eller någon annan kan göra ett ännu bättre jobb nästa gång!

Allt tar längre tid än vad du tror...

Sist men inte minst – allt tar tid. Det spelar egentligen ingen roll om det är en genomgång eller övning, det tar ungefär dubbelt så lång tid som du tror! Underskatta inte heller behovet av den egna skrivtiden. När du gör din planering, kill your darlings och satsa på kvalitet snarare än kvantitet. Våga ge deltagarna utmaningar och se var ni hamnar tillsammans. De är modiga! Var det du med. Lycka till!

Börja skriva!

Träff 1

Syfte

Väcka skrivlust och prova att skriva självbiografiskt.

Bakgrund

Att skriva om en person som betyder mycket för en är ett bra sätt att komma igång med skrivande. Särskilt om det handlar om att bara få uttrycka sig och få ned sina känslor på papper, utan tanke på rätt eller fel. Övningen är även bra för kursledarna för att få insyn i deltagarnas olika nivå på svenska. Texterna kan integreras i deltagarnas berättelser längre fram i kursen.

Övning - Viktig person

Förberedelse/material: pennor och papper eller dator.

Tid: 30 min.

Instruktion

Skriv om en person som är viktig för dig! Det finns inga regler att ta hänsyn till. Skriv mycket, eller lite. Skriv helst på svenska.

Hitta min berättelse

Träff 2 & 3

Syfte

Se vilka händelser deltagarens liv innehåller, börja hitta den berättelse som ska arbetas vidare med under hela kursen. Avsnittet löper över två träffar. För deltagare som kommer båda träffarna kan den andra träffen användas till att fortsätta skriva. För de som missat första träffen blir det en chans att komma ikapp.

Bakgrund

Alla har erfarenheter som är värda att berätta. Var och en bestämmer själv vad som är viktigt för den att berätta om. En tidslinje är ett enkelt visuellt verktyg som kan användas för att skapa en överblick över ens liv. Den kan vara till hjälp under hela skrivprocessen, till exempel om deltagaren känner sig färdig med sin berättelse tidigt och vill få in något mer i beskrivningen av sitt liv.

Övning - Tidslinje med händelser

Förberedelse/material: pennor, utskrivna mallar för tidslinje (en linje på ett papper).

Tid: 15 min.

Instruktion

Märk ut när du föddes och idag, i varsin ände av linjen. Tänk ut fem händelser som på något sätt betytt mycket för dig. Sedan placerar du ut varje händelse med några få ord i rätt tid på linjen, exempelvis *Min första dag i skolan*. Nu har du ramat in de händelser som kommer att bli viktiga i din berättelse.

Övning - Börja skriva på min berättelse

Förberedelse/material: tidslinjen, dator eller pennor och papper.

Tid: 15 min+ 50 min.

Instruktion

Nu ska du välja ut en av de fem händelserna på din tidslinje för att påbörja din berättelse kring denna. Fyll gärna i år, vilka personer som var med och var händelsen ägt rum.

När du har gjort det är det dags att börja skriva den text som kommer att bli din berättelse. Börja skriva om den händelse du valt. Vad hände i anslutning till händelsen, innan och efter? Finns det något mer som känns viktigt?

Dramaturgi

Träff 4

Syfte

Ge deltagarna kännedom om en berättelses uppbyggnad.

Bakgrund

Det är viktigt att ge deltagarna verktyg för att kunna strukturera upp sin egen berättelse och ge möjlighet till djupare förståelse genom att praktiskt öva.

Övning - PPPL (person, plats, problem, lösning)

Förberedelse/material: stolar i en ring.

Tid: 15 min.

Instruktion

Kursledarna skriver de olika delarna på tavlan allt eftersom meningarna exemplifieras.*

Tillsammans ska vi göra en berättelse där varje person ska få säga varsin mening. Berättelsen kan låta såhär:

Det var en gång...	*
En hund	Person
Som satt i en trädgård	Plats
Då kom en katt och hunden jagade katten	Problem
Men katten var snabb och sprang därifrån!	Lösning

Varje berättelse innehåller alltså olika delar: en person, en plats, ett problem och en lösning. Nu ska vi sätta oss i en ring och tillsammans göra en berättelse på samma sätt som exemplet.

Den berättelse ni nu gjort är uppbyggd på samma sätt som många andra, det kallas dramaturgi!

Övning - Identifiera den dramaturgiska kurvan i den egna texten

Förberedelse/material: pennor och papper. Kunskap om den dramaturgiska kurvan (sök på internet).

Tid: 15 min.

Instruktion

Kursledarna ritar upp den dramaturgiska kurvan och förklarar det viktigaste med varje del. Håll det enkelt och återkoppla gärna till PPPL! Lyft ut delarna som rubriker om det behövs, låt stå inför övningen.

Nu ska ni titta på er egen berättelse och se om den dramaturgiska kurvans delar finns med där. Ta hjälp av det som står på tavlan. Kursledarna kommer att gå runt och hjälpa er.

Handling

Träff 4

Syfte

Bygga ut handlingen i stora drag och producera mer text.

Bakgrund

Det är viktigt att redan nu komma igång ordentligt med själva handlingen i sin berättelse, börja fördjupa sig och beskriva kontexten.

Övning - Fokusera på handlingen

Förberedelse/ material: dator eller pennor och papper.

Tid: 50 min.

Instruktion

Fokusera på att bygga upp handlingen! Fördjupa genom att berätta mer. Ta hjälp av kursledarna och frågorna för att utveckla din handling.

Frågor:

-Vad är din berättelses konflikt?

-Vad är det som leder fram till det, och vad händer sedan?

Göra min berättelse mer levande

Träff 5 & 6

Syfte

Att deltagarna ska få verktyg till att kunna fylla ut sin berättelse med mer målande beskrivningar av miljöer och karaktärer.

Detta avsnitt löper över två träffar. Disponera övningar och skrivtid utifrån gruppens behov.

Bakgrund

Hur görs en text mer levande? En berättelse handlar om *vad* man berättar och *hur* man berättar det. Vad är personerna, miljön (var och när) och händelserna. Hur är vilket språk som används och ur vems perspektiv berättelsen skrivs.

Övning - Gissa platsen

Förberedelse/material: lathund med frågor, pennor och papper, lappar med namn på olika miljöer (exempelvis *bibliotek, stranden, skolmatsal*).

Tid: 15 min.

Instruktion

Dra en lapp. Skriv om platsen som står på din lapp utan att avslöja vilken plats det är, det ska vara hemligt. Ta en ny lapp om du inte förstår. Ta hjälp av frågorna när du skriver. Läs sedan upp din beskrivning så får resten av gruppen gissa vilken plats det är.

Frågor:

- Hur luktar det?
- Hur låter det?
- Är det varmt eller kallt?
- Är det ljus eller mörkt?
- Är det mycket folk där?
- Vad händer på platsen?

Övning - Miljö

Förberedelse/material: dator eller pennor och papper.

Tid: 30 min.

Instruktion

Använd det du lärt dig i *Gissa platsen*. Ta hjälp av frågorna och utveckla nu miljöerna i din egen berättelse! Vilka platser finns och hur kan du beskriva dem mer?

Övning - Karaktär

Förberedelse/material: lathund med frågor, dator eller pennor och papper.

Tid: 30 min.

Instruktion

När du beskriver en person i din berättelse så kan det bli mer intressant om du berättar om personen på flera sätt. Ta hjälp av frågorna för att göra beskrivningarna i din berättelse mer levande.

Exempel: *Hon står och sparkar på väggen, jag kan se att hennes knogar är vita. Hon andas fort. När jag kommer närmare så vänder hon sig mot mig och det ser ut som hon ska explodera.*

Frågor:

- Vad gör personen?
- Vad säger personen?
- Hur säger personen det?
- Hur är personen?
- Hur ser personen ut?

Färdigställa min berättelse

Träff 7 & 8

Syfte

Att deltagaren ges tid att skriva och får individuell hjälp med att färdigställa berättelsen och få fram de ord eller meningar som gör den rättvisa.

Bakgrund

Det kan kännas som att berättelsen inte är hel, att mycket saknas och att deltagaren vill lyckas få med mycket mer. Det är därför viktigt att nu börja avsluta, alltså titta på den text som redan finns och hur den kan förfinas, byggas ihop och avslutas. I en nära dialog mellan kursledare och deltagare kan berättelsen bli precis så som deltagaren vill att den ska vara.

Övning - Färdigställa min berättelse

Förberedelse/material: dator, lathund med frågor.

Tid: 1,5 - 3 h.

Instruktion

Nu ska du bli helt färdig med din berättelse. Ta hjälp av kursledarna och frågorna. Om du inte har en lång text kanske du har olika korta texter från några av övningarna som går att sätta ihop till en berättelse. Du kan då till exempel börja varje stycke med *Jag minns...*

Frågor:

Behöver vi titta på meningar och ord så att berättelsen kommer fram så som du vill?

-Är berättelsen hel? Finns det en början, en mitten och ett slut?

-Behöver du fylla ut beskrivningar av karaktärer och miljöer?

-Behöver du sätta ihop olika texter som du skrivit under kursen?

-Behöver du titta på grammatiken?

-Förstår läsaren?

-Har du en titel?

Läsa inför publik

Träff 9

Syfte

Förbereda deltagarna inför uppläsning så att de känner sig trygga i att stå på scen. Att så många som möjligt vågar läsa högt och känner sig stolta och glada efteråt.

Bakgrund

Att ha en uppläsning är bra dels för att ha något att sträva mot (och därmed färdigställa sin berättelse), dels för att träna på att läsa högt, läsa för andra, ta plats och känna sig stolt över vad man åstadkommit. Blir en fin avslutning av kursen.

Övning - Mikroföträning

Förberedelse/material: ljudanläggning, mikrofon samt något som gör att det känns som en scen! Gå igenom med varje deltagare om och isåfall vad hen vill läsa. Tänk på att disponera tiden så att alla som vill hinner läsa.

Tid: 1,5 h.

Instruktion

Steg 1: Nu ska du få testa att använda en mikrofon! Kursledarna visar hur du justerar stället till mikrofonen så att den är i bra höjd.

Gå upp på "scenen" och säg *HÄR ÄR JAG* i mikrofonen, högt och tydligt! Publiken applåderar och sedan är det nästa persons tur.

Steg 2: Nu ska du träna på att läsa din berättelse för publik.

Tänk på:

-Var lugn, ta god tid på dig.

-Lägg ifrån dig texten, justera mikrofonen så att den känns bra och lägg den mot hakan.

-Presentera dig och din berättelse.

-Hörs du bra?

-Läs texten lugnt och högt. Kom ihåg att ta pauser, till exempel där du har punkt eller mellanrum i texten. Titta upp ibland, försök att titta på alla i publiken.

-Tacka!

TIPS!

- Lägg ordentligt med tid på att bygga och underhålla relationer!
I stora grupper är det lätt att missa någon, säg alltid hej till varje person, det betyder mycket. Följ upp frånvaro, ring och fråga hur läget är.
- Tänk på skoltider och konkurrerande fritidsaktiviteter när du bestämmer dag och tid för kurstillfällena. Håll inte kurs när det är skollov, ordna snarare något fristående arrangemang.
- Kolla dina förlagda kurstillfällena mot en multireligiös almanacka så att de inte krockar med viktiga datum.
- Erbjud möjlighet till tolkning. Skrivtillfällena och fika måste vara gratis.
Erbjud reseersättning för pendlare.
- Bra wifi är ett måste, så att deltagarna kan översätta på internet.
Ha backup på deltagarnas texter inför varje tillfälle.
- Anpassa övningarna så att de passar både för få eller flera deltagare.
Avsätt mycket tid för eget skrivande.
- När du håller i genomgångar – förenkla utan att fördumma.
Var tydlig och förklara noga.
- Tänk på att det finns olika nivåer på rättning av text.
För en nära dialog med deltagaren.
- Kursen är frivillig! Ge inte läxor eller prov.
Skrivandet ska kännas roligt och kravlöst.
- Ha kul. Njut av att få arbeta med fantastiskt modiga ungdomar!

Stort tack till Hanna Landström, Ingela Wall, Ida Larsson, Ellen Svedjeland och Sara Wikman som har bidragit till metoderna. Vi tackar också alla som bidragit till materialet genom inspiration och citat. Föreningen Kulturstorm vill även tacka Allmänna arvsfonden vars bidrag gjort detta arbete möjligt.

Det här är ett metodmaterial för dig som vill arbeta skrivfrämjande med nyanlända ungdomar. Materialet ges ut av Föreningen Kulturstorm som en del av projektet *Med egna ord - Självbiografiskt skrivande för nyanlända ungdomar*. Projektet har finansierats av Allmänna arvsfonden och bedrivits under åren 2016-2017. Projektet har i sin helhet engagerat cirka tvåhundra ungdomar i olika läs- och skrivfrämjande aktiviteter i Nordmaling, Robertsfors och Umeå.

Det här är inte ett material med nya banbrytande skrivövningar på lätt svenska. Det är heller inte ett material som berättar i detalj hur du driver ett lyckat skrivprojekt. Vi har däremot samlat de viktigaste reflektionerna vi gjort under resans gång, och vill nu ge er våra bästa råd och tips på vägen i ert arbete med skrivande och nyanlända ungdomar!

ISBN 978-916395250-0

9 789163 952500